

Beş-Altı Yaş Çocuklarının Temel Duygu Durumlarını İfade Ediş Biçimlerinin Çizdikleri Resimleri Yoluyla İncelenmesi¹

An investigation of 5-6-Year-Old Children's Basic Emotions Through Their Drawings

F. Abide GÜNGÖR AY TAR²

Cemile KARA EREN³

Melike AŞKAN⁴

H. Selin ŞAHİN⁵

Geliş Tarihi: 18.11.2018 / **Düzenleme Tarihi:** 14.03.2019 / **Kabul Tarihi:** 18.03.2019

Özet

Araştırmada, beş-altı yaş çocuklarının temel duygu durumlarını (mutluluk, üzüntü, korku) ifade ediş biçimlerinin çizdikleri resimler yoluyla incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırma nitel modelde fenomenolojik desende tasarlanmıştır. Çalışma gurubunu, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Ankara ili Keçiören ilçesinde bulunan bağımsız bir anaokuluna devam eden beş-altı yaş grubu 30 kız, 36 erkek olmak üzere toplam 66 çocuk oluşturmuştur. Uygulama süreci 2016 yılının Ekim-Kasım-Aralık ayları olmak üzere üç ay içerisinde toplam 12 hafta sürmüştür. Çocuklardan duygu durumlarına ilişkin resim çizmeleri istenmeden önce duygu durumlarını konu alan öykü kitapları okunmuştur. Çalışmada her biri ayrı ayrı mutluluk, üzüntü ve korku duygu durumlarını yansıtan üç öykü kitabı kullanılmıştır. Daha sonra veri toplama sürecine geçilmiştir. Veri toplama aracı olarak, nitel veri toplama yöntemlerinden görsel materyaller ve yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Çalışmada görsel ve metin olmak üzere iki farklı türde veri elde edilmiştir. Görsel veriler göstergebilim; metinler ise içerik analizi yoluyla değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, çocukların mutluluk, üzüntü ve korku temel duygu durumlarına ilişkin yaşantılarını ya da duygularını resimleri aracılığıyla yansıtılabildiği belirlenmiştir. Çocukların çizdikleri resimlere çoğunlukla, yansıtıtları duyguların, fiziksel aktivitede bulunmaya ilişkin mutluluk, fiziksel-duygusal şiddete ilişkin üzüntü ve olmayan varlıklara ilişkin korku duygu durumlarını yansıtıtları görülmüştür. Resimlerinde ve anlatımlarında, öykünün konusu, karakterleri, öykü kitabındaki görsellerden etkilendiği belirlenen çocukların resimleri değerlendirilmemiştir.

Anahtar kelimeler: Çocuk resimleri, duygu durumları, çizimler.

Abstract

This study examined the forms of expressing basic emotional states (happiness, sadness, fear) of children between the age of five and six through their drawings. This research was designed as a phenomenological study, a qualitative model. The participants consisted of 66 children, aged between five and six years, of whom 30 were girls and 36 were boys. They were receiving their education in a kindergarten in the district of Keçiören, Ankara, Turkey during the 2016-2017 academic year. The implementation period lasted 12 weeks, once a week, from October to December 2016. Prior to asking children to draw a picture of their emotional state, the story books on the emotional states were read to them. In this study, three different story books reflecting the feelings of happiness, sadness and fear were used. Visual materials and semi-structured interview forms were used to collect the data, which were obtained in two different forms: visual and text. While visual data were analysed by semeiology; content analysis were used to analyze texts. The results revealed that the children expressed their experiences or feelings about happiness, sadness and fear through their drawings. Also, the children mostly reflected their happiness regarding physical activity, sadness regarding family attitudes, and fear of non-existing creatures. In the students' drawings and interviews conducted, the drawings of the children who were thought to be affected by the topic of the story, characters, and images in the books were not considered.

Keywords: Child drawings, emotion statements, drawings.

¹ Bu çalışma, Uluslararası IV. Çocuk Gelişimi Kongresi'nde (22-24 Ekim 2018- Ankara) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Prof. Dr. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi A.B.D., Ankara, Türkiye abidegunor@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-0327-3317

³ Araş. Gör. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi A.B.D., Ankara, Türkiye cemilekara1@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2560-9595

⁴ Özel Hayat Koleji Anaokulu Ankara, Türkiye melikeaşkan9@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-6794-0844

⁵ Özel Bilfen Koleji Anaokulu Ankara, Türkiye h.selinşahin@gmail.com ORCID ID: 0000-0001-7979-4410

Giriş

Resim çizme, çocuklar ve yetişkinler için iletişimi kolaylaştıran ve zenginleştiren bir eylemdir (Halmatov, 2015:7). Ayrıca, çocukların duygu ve düşüncelerini ifade etme yollarından biridir. Kalem tutabilme becerisi edinmelerinden itibaren, kendilerine olanak sunulan çocuklar resim yapmaya başlarlar (Artut, 2004:24; Davido,2014:4). Çocuklar resimlerinde görsel bir gerçeği değil iç dünyalarını yansıtır ve resim aracılığıyla gereksinimlerini, isteklerini, korkularını, mutluluklarını ifade etme olanağı bulur. Çocukların yaptığı resimler, kendileri hakkında bilgi vermenin yanında kendi akranları ve yetişkinlerle olan ilişkilerini de yansıtır. Çocukların aile resimlerinden, aile içindeki bireylerin ve kendisinin rolünü nasıl algıladığı anlaşılır (Malchiodi, 2013:11).

Resimler bilinç düzeyi ile bilinçaltı düzeylerinin ortak bir ürünüdür. Çocuğun yaşamında sık sık tanık olduğu bir durum, yakın çevresinde yaşadığı bir olay çocukta derin iz bırakan deneyimlerdendir. Çocukların bilinçaltındaki belli deneyimleri ve anıları yaptıkları resimlerine yansıtmaktadır (Shefchenko, 2014 akt. Halmatov, 2015:8). Çocuklar duyguları doğumdan itibaren çeşitli yaşantılar yoluyla anlamaya başlar. İki yaşındaki bir çocuk oyun oynarken, duyguları isimlendirmeye ve duygusal ifadeleri kullanmaya, üç ve dört yaşlarında da duygularını yansıtmaya ve karmaşık duyguları anlamaya başlar. Beş yaşındaki bir çocuk karmaşık duyguları anlar, duruma göre duygularını bastırır, duygularını isteklerini yaptırmak için kullanabilir ve bir olayın sonucunda ne tür duyguların yaşanabileceğini bilir (Southam-Gerow, 2014:16). Çocuklar duygularını ve kaygılarını beş altı yaşlarında resimlerine de yansıtır (Halmatov, 2015:8). Fakat çok küçük çocuklar duygu ve düşüncelerini resimleri yoluyla aktaramaz, çünkü onlar henüz sınırlı bir görsel dağarcığa sahiptir. Ayrıca, onlar için duygu ve düşüncelerini resme yansıtmaya eylemi soyut bir kavramdır. Motor becerileri açısından da çizgileri gelişme aşamasındadır (Malchiodi,2013:158).

Kellog (1969) "çocukların yaşa ve gelişim düzeyine bağlı olarak, el-göz koordinasyonunun arttığını ve bilişsel gelişimleri ile sanatsal gelişimlerinin birbirine paralel ilerlediğini" belirtmiştir (akt. Malchiodi, 2013). Bireysel farklılıklar haricinde genel olarak iki-dört yaş aralığındaki çocuklar sanatsal gelişim açısından karalama dönemindedir. Dört yaşına doğru çocuklar şema öncesi döneme geçer. Şema öncesi dönem genel olarak dört-altı yaşlar arasında yaşanır. Bu dönemde çocuklar bağlantıları görme ve sınıflandırma, uzamsal kavramları anlama konusunda gelişim gösterir. Resim çizerken ellerini ve parmaklarını rahatlıkla kullanabilirler. Bu becerileri yoluyla yaklaşık dört yaşından itibaren çocuklar, tanınabilecek biçimler çizmeye başlar. Altı yaşa doğru resimlerinde kompozisyon oluşur (Davido, 2014:23 ; Halmatov, 2015:17; Malchiodi, 2013:121).Bu nedenle, bu araştırmada şema öncesi dönemde oldukları için kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilecekleri düşünülen beş-altı yaş aralığındaki çocuklarla çalışılmıştır.

Çocukların çizdikleri resimleri psikolojik ve duygusal açıdan değerlendirmek oldukça zordur (Malchiodi, 2013:158). Resim analizi yapabilmek için, yansıtmacı resimler, etik konular, ölçme ve değerlendirme gibi konularla ilgili temel eğitimler almak, projektif testler ile bilinç, bilinç ötesi ve bilinç dışı gibi ruhsal yapılar hakkında bilgi sahibi olmak ve uygulamalar yapmak gereklidir (Halmatov, 2015:7; Malchiodi, 2013:298). Resim yoluyla çocuklar hakkında bir karar vermek oldukça hassas bir konudur ve psikolog, klinik psikolog, çocuk psikiyatristi gibi konunun uzmanları tarafından ele alınmalıdır. Bu çalışma çocukların resimlerini psikolojik açıdan değerlendirmek değil, yalnızca içerik açısından incelemek temelinde tasarlanmıştır. Buna göre, bu araştırmada, beş-altı yaş çocuklarının temel duygu durumlarını (mutluluk, üzüntü, korku) ifade ediş biçimlerinin çizdikleri resimler yoluyla incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel modelde fenomenolojik desende tasarlanmıştır. Fenomenoloji temel nitel araştırma desenlerinden biridir. Günlük deneyimlerin anlamı veya doğası hakkında derinlemesine bilgi edinmeyi sağlar. Fenomenolojinin odak noktasındaki fenomen bir duygu olabilir (Patton, 2014: 105). Buna göre, bu araştırmanın fenomenleri "mutluluk", "üzüntü" ve "korku" temel duygu durumlarıdır. Araştırmada beş-altı yaş çocuklarının resimleri ve resimleri hakkındaki görüşleri incelenmiştir. Resimlerin incelenmesi için görsel bir analiz yöntemi olan görsel fenomenoloji yönteminden yararlanılmıştır. Görsel fenomenoloji bireylerin bir olguya ya da olaya ilişkin oluşturduğu anlamların görsel bakış açısı ile yapılandırılmasına dayanmaktadır. Görsel fenomenolojik araştırmada deneyimlenen olgunun görsel yolla yorumlanması ve değerlendirilmesi gerekmektedir (Bedir Erişti, 2016: 165). Buna göre, araştırmanın görsel fenomenleri ise çocukların "mutluluk", "üzüntü" ve "korku" deneyimlerini görsel olarak aktardığı resimleridir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma gurubunu, 2016-2017 öğretim yılında Ankara ili Keçiören ilçesinde bulunan bağımsız bir anaokuluna devam eden beş-altı yaş grubu 30 kız, 36 erkek olmak üzere toplam 66 çocuk oluşturmuştur. Çalışma grubu uygun örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Uygun örnekleme kolay ulaşılabilen çalışma grubu ile verilerin hızlı bir şekilde toplanmasına olanak tanıyan bir yöntemdir (Berg, 2001: 111; Glesne, 2013: 61).

Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama aracı olarak, nitel veri toplama yöntemlerinden görsel materyaller ve yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Görsel materyaller nitel veri toplama araçlarından biridir. Görsel materyaller katılımcılara kendi gerçeklerini doğrudan paylaşma olanağı sunar (Creswell, 2015: 192). Görsel materyalleri araştırma sürecinde çocukların "mutluluk, üzüntü, korku" duygu durumuyla ilgili çizdiği resimler oluşturmuştur.

Bu araştırmanın deseni olan fenomenoloji, yaşanmış deneyimleri olan kişilerle görüşme yapmayı gerektirir (Patton, 2014: 104). Görüşme yapmak kişilerin deneyimlerini anlamlandırmayı sağlar (Glesne, 2013: 142). Yarı-yapılandırılmış görüşme

formu araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanan form iki uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanların ortak görüşleri doğrultusunda forma son hali verilmiştir. Çocuklarla çizdikleri resimlerle ilgili görüşmeler yapmak, çocukların resimlerine yansıttıkları duygu ve düşüncelerinin daha iyi anlaşılmasını sağlar (Halmatov, 2015: 7). Bu nedenle çocukların resimlerini daha derinlemesine anlama ve çok yönlü bilgi edinme amacıyla çocuklarla resimleri hakkında yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri 2016 yılının Ekim-Aralık ayları arasında toplanmıştır. Çalışma kapsamında ikisi beş, ikisi altı yaş olmak üzere toplam dört sınıftaki çocuklarla çalışılmıştır. Mutluluk, üzüntü ve korku olmak üzere üç duygu durumu sırasıyla her hafta bir sınıfta uygulanmıştır. Verilerin toplanması üç aylık bir süreçte tamamlanmıştır. Verilerin toplanması, öykü kitaplarının okunması, resim yaptırılması ve resimlerle ilgili görüşmelerin yapılması olmak üzere üç başlık altında verilmiştir;

1. Öykü Kitaplarının Okunması

Araştırmada çocukların resim çizmesini belli bir bağlamda istemek ve çocuklara resmini çizmeleri istenecek olan duygu durumlarını hatırlatmak için mutluluk, üzüntü, korku duygu durumlarıyla ilgili birer öykü kitabı belirlenmiştir. Belirleme aşamasında, bu duygu durumlarını yansıttığı düşünülen öykü kitapları içerik ve çocukların gelişim düzeyine uygunluğunun değerlendirilmesi açısından üç çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanına sunulmuştur. Öykü kitapları üç uzman tarafından bağımsız bir şekilde incelenmiş ve temel duygu durumlarını en iyi yansıttığı düşünülen üç kitap seçilmiştir. Bu kitaplardan en az iki uzmanın ortak kararı olanlar çocuklara okunmak üzere belirlenmiştir. Temel duygu durumlarından mutluluk için "Çiftçi Köstebek'in Kırmızı Traktörü", üzüntü için "Beni Üzen Ne?" ve korku için "Gürültü Korkusu" isimli öykü kitaplarının okunması üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Zaman sınırı nedeniyle, öfke duygu durumu çalışmaya alınamamıştır.

2. Resim Yaptırılması

Okunan öykünün ardından çocuklara öykünün konusu olan duygu durumuyla (mutluluk, üzüntü, korku) ilgili sorular sorulmuştur. Çocuklara öyküde anlatılan duygunun kendileri için ne ifade ettiği sorularak resimlerinde bunu çizmeleri istenmiştir. Bunun için çocuklara A4 resim kağıdı ve renkli pastel boyalar verilmiş ve "mutluluk, üzüntü, korku" duygu durumunu yansıtan üç konuda resim çizmeleri istenmiştir. Resimler bu temel duygu durumlarını yansıtan üç farklı okul öncesi öykü kitabı okunduktan sonra çizdirilmiştir. Öykü kitapları beş ve altı yaş grubunda ikişer hafta arayla okunmuştur. Öykü bittikten sonra, çocuklar her duygu durumu için " Mutluluk/üzüntü/korku nedir? Lütfen bana resmini çizer misin?" şeklinde yönlendirilmiştir.

3. Resimlerle İlgili Görüşmelerin Yapılması

Çocuklar resimlerini tamamladıktan sonra, bireysel olarak her çocuktan resmini anlatması istenmiştir. Bir çocuk çizdiği resmi anlatırken diğer çocukların etkilenmemesi için, sınıf içerisinde anlatımların duyulamayacağı uzaklıkta sakin bir alan yaratılmıştır. Araştırmacılar tarafından çocuğun anlatımları bir kağıda not edilmiş, daha sonra anlatımların birbiriyle karışmaması için kurşun kalemle ilgili resmin arkasına kaydedilmiştir.

Etik İlkeler

Çalışmaya başlamadan önce, çocuklara araştırma sürecine ilişkin bilgi verilmiş, çalışma kapsamında kendilerinden resim çizmelerinin isteneceği, ancak çalışmadan ayrılmak isterlerse istedikleri zaman ayrılacakları anlatılmıştır. Çalışma gönüllülük temelinde, resim çizmek isteyen çocuklarla sürdürülmüştür.

Verilerin Analizi

Çalışmada görsel ve metin olmak üzere iki farklı türde veri elde edilmiştir. Görsel veriler göstergebilim; metinler ise içerik analizi yoluyla değerlendirilmiştir. Göstergebilim işaretlere ve sembollere odaklanmaktadır. Görsel öğelerin ne olduğu ve neyi temsil ettiği ile ilgilenmektedir (Glesne, 2013: 258). Göstergebilim düşüncelerin görüngüler çerçevesinde incelenmesine olanak sağlamaktadır. Bireylerin duygularını ve deneyimlerini yansıttıkları bir sanat uygulaması olarak tanımlanabilir (Smith-Shank, 2016: 56). Buna göre, bu araştırmada çocukların "mutluluk, üzüntü ve korku" olmak üzere üç temel duygu durumunu resimlerine yansıtmaları göstergebilim analiz tekniği ile analiz edilmiştir. İçerik analizi ise, metin içeriği toplama ve analiz etme tekniğidir. İçerik analizi bir iletişim kaynağındaki içeriğin açığa çıkarılmasını sağlar (Neuman, 2012: 466). Bu araştırmada metin olarak, çocukların resimleri hakkında anlatıları analiz edilmiştir. Ayrıca, bu iki veri kaynağı ve veri analizinin bir arada kullanılması ile veri üçgenlemesi yapılmıştır. Veri üçgenlemesi çeşitli yöntemleri bir araya getirerek araştırmayı güçlendiren bir yöntemdir. Bu şekilde araştırma verilerinin ve analizlerin tutarlığı test edilebilmektedir (Patton, 2014: 248). Bu araştırmada çocukların temel duygu durumlarıyla ilgili anlayışlarını resimlere ve görüşmelere yansıtmalarında iki farklı veri kaynağı ve analizi kullanılarak aralarındaki tutarlığın test edilmesi sağlanmıştır. Resimlerinde ve anlatımlarında, öykünün konusu, karakterleri, öykü kitabındaki görsellerden vb. etkilendiği belirlenen çocukların resimleri değerlendirilmemiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde çocukların resimlerinin incelenmesi ve resimlerine ilişkin görüşlerinin analizi sonucunda elde edilen araştırma bulguları yer almaktadır. Çocukların mutluluk, üzüntü ve korku duygu durumlarına ilişkin resimlerinin incelenmesi sırasıyla üç başlık altında sunulmuştur. Tablolarda resimler "R", hangi duygu durumunu yansıttığı ise o duygu durumunun baş harfi "M" (mutluluk), "Ü" (üzüntü) ve "K" (korku) olarak belirtilmiştir. Çocukların resimlerine yansıttıkları öğeler resim ve katılımcı grubu bir arada yazılarak kodlanmıştır [örneğin. RK1(Resim Korku 1)]. Tablolardaki cinsiyet kodlamalarında ise erkek çocuklar "E", kız çocuklar ise "K" olarak gösterilmiştir.

Çalışma üç aylık bir sürece yayıldığı için, her duygu durumu ile ilgili çalışmaya katılan çocuk sayısı birbirinden farklılık göstermektedir. Katılımcı sayısı mutluluk, üzüntü ve korku duygu durumlarına ilişkin bulgular başlıkları altında ayrı ayrı belirtilmiştir.

Çocukların Mutluluk Duygu Durumunu Çizdikleri Resimlerine İlişkin Bulgular

Çocuklara mutluluk duygu durumu ile ilgili belirlenen “Çiftçi Köstebek’in Kırmızı Traktörü” isimli öykü kitabı okunduktan sonra, çocuklara “Mutluluk nedir, lütfen bana resmini çizer misin?.” yönergesi ile çocuklardan mutlu oldukları bir durum ile ilgili resim çizmeleri istenmiştir. Çocukların çizdiği resimlerde yer alan mutluluk öğeleri analiz edildiğinde; fiziksel aktivitede bulunmak, sevdiği kişiyle veya sevdiği bir yerde vakit geçirmek, kutlama yapmak, doğa ile ilgili aktiviteler yapmak, çizgi film-masal karakterleri çizmek, yemek-tatlı yemek, insanlara yardım etmek, karalama yapmak, kendini çizmek ve sayıları çizmek olmak üzere 10 kategoriye ulaşılmıştır. Tablo 1’de çocukların çizdiği resimlerde yer alan mutluluk öğelerine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 1: Çocukların çizdiği resimlerde yer alan mutluluk öğeleri

	Mutluluk Öğeleri	Resim Kodları	Cinsiyet	Toplam f
Fiziksel Aktivitede Bulunmak	Arkadaşlarla ve oyuncaklarla oynamak	RM7, RM12, RM14, RM15, RM28, RM32, RM33, RM35, RM53, RM54	4K, 6E	19
		RM27, RM56,		
		RM43, RM48		
	Tatile gitmek		2K	
	Havuzla girmek ve su kaydıraklarından kaymak	RM29, RM46, RM52	2K	
Sevdiği Kişiyle Veya Sevdiği Bir Yerde Vakit Geçirmek	Lunapark ve parkta oynamak	RM65, RM66		11
	Herhangi bir spor dalıyla ilgilenmek		1K,2E	
			2E	
	Aile ile vakit geçirmek	RM9, RM16, RM18, RM23, RM25, RM41, RM44, RM63	4K, 4E	
		RM42, RM51, RM62		
Kutlama yapmak	Evde vakit geçirmek		2K,1E	9
	Hediyeleşme	RM6, RM13, RM22, RM24	3K,1E	
	Sürpriz yapılması	RM10, RM58	1K,1E	
Doğa ile ilgili aktiviteler yapmak	Doğum günü kutlamaları	RM36, RM38, RM59	2K,1E	7
	Hayvanlarla vakit geçirmek	RM21, RM37, RM40, RM61	1K, 3E	
	Ağaç dikmek	RM3, RM8, RM45	2K,1E	
Çizgi film-masal karakterleri çizmek		RM5, RM20, RM5, RM60	2E,2K	4
Yemek-tatlı yemek		RM11, RM57	2E	2
İnsanlara yardım etmek		RM17	1E	1
Karalama yapmak		RM19	1E	1
Kendini çizmek		RM26	1K	1

Sayıları çizmek	RM39	1E	1
Konu ile ilişkisi olmayan veya öyküden etkilenerek çizilen resimler	RM1, RM2, RM4, RM30, RM31, RM3, RM47	2K, 5E	7

Mutluluk duygu durumu ile ilgili resim çalışmasına 25 kız ve 38 erkek olmak üzere toplam 63 çocuk katılmıştır. Tablo 1’de görüldüğü gibi “mutluluğu çizmelerinin istendiği” resimlerde fiziksel aktivitede bulunmaktan dolayı yaşadıkları mutluluğu yansıttıkları resimler yoğunluktadır (19 resim). Fiziksel aktivitede bulunmayla ilgili çizilen resimlerde arkadaşlarla ve oyuncaklarla oynamak (4K, 6E), lunapark ve parkta oynamak (1K,2E), tatile gitmek (2K), havuza girmek ve su kaydıraklarından kaymak (2K), herhangi bir spor dalıyla ilgilenmek (2E) ile ilgili görsel öğeler yer almaktadır.

Sevdiği kişiyle veya sevdiği bir yerde vakit geçirme ile ilgili çizilen resimlerde evde (2K,1E) ve aile ile (4K, 4E) vakit geçirmeye ilişkin öğeler görülmektedir.

Resim 1: Aile ile vakit geçirmek [RM41:5 yaş, Kız]

“Sevdiği kişiyle veya sevdiği bir yerde vakit geçirme” kategorisinde çizilen Resim 1’de anne, baba ve çocuk figürleri görülmektedir. Çocuk “Annem ve babamla olmak beni mutlu ediyor.” şeklinde resmini ifade etmiştir.

Resim 2: Anne ile vakit geçirme [RM44: 5 yaş, Kız,]

Benzer şekilde “sevdiği kişiyle veya sevdiği bir yerde vakit geçirme” ile ilgili olarak Resim 2 incelenebilir. Resimde küpeleri olan figür anne, pembe elbiseli figür ise çocuğun kendisidir. Kıyafetlerin özenli olması ve yıldızlar dikkat çekmektedir. Çocuk resmini “annemle gece dışarı çıkıp gezmekten mutlu oluyorum.” şeklinde ifade etmiştir. Çok şık ve dikkat çekici çizilen kıyafetlerin başkaları tarafından beğenilme ve onay alma isteği ile ilgili olduğu söylenebilir (Bahçıvan-Saydam, 2004).

Kutlama yapma ile ilgili çizilen resimlerde doğum günü kutlamaları (2K,1E), hediyeleşme (3K,1E) ve sürpriz yapılmasına(1K,1E) ilişkin görsel öğeler yer almaktadır (9 resim).

Resim 3: Hediye almak [RM24: 5 yaş, Erkek]

“Kutlama yapmak” kategorisinde çizilen Resim 3’te çocuk, baba, hediye paketi ve yıldız figürü görülmektedir. Çocuktan resmini anlatması istendiğinde babasının kendisine hediye almasından mutlu olduğunu ifade etmiştir.

Resim 4: Kelebek ve Bulutlar [RM61: 5 yaş, Kız]

Doğa ile ilgili aktivitelere ilişkin resimlerde hayvanlarla vakit geçirme (1K,3E), ağaç dikme (2K,1E) öğelerine rastlanmıştır (7 resim). Resim 4 “doğa” ya ilişkin olarak “hayvanlarla vakit geçirmekten” mutlu olduğunu ifade eden bir çocuğun çizimidir. Resimde kız ve erkek çocuk ile kelebek, bulut figürleri dikkat çekmektedir. Burns ve Kaufman ‘a göre (2013: 154) kelebek figürü hayali sevgi ve güzellik arayışını çağırır.

Resim 5: Ağaç dikmek [RM8: 5 yaş, Erkek]

Benzer şekilde, Resim 5 “ağaç dikmek”ten mutlu olduğunu ifade eden bir çocuğun “doğa” ile ilgili çizimidir. RM8’de görüldüğü gibi mutlulukla ilgili resimde ağaç, ev, elma, traktör, havada bulunan arabalar, çocuk öğeleri yer almaktadır. Çocuk resmini “*traktör çizdim, arabadan bulutlar yaptım, köye gittim ve orada ağaç diktim ağacın küçükken büyümesi beni mutlu etti*” şeklinde anlatmıştır.

Çizgi film-masal karakterleri ile ilgili 4 (2E,2K); yemek ve tatlı yemek ile ilgili 2 (2E) resim vardır. İnsanlara yardım etme (1E), karalama yapma (1E), kendini çizme (1K) ve sayılar (1E) ile ilgili birer resim çizilmiştir.

Mutluluk ile ilgili resimlerde en çok fiziksel aktivitede bulunmak kategorisinde yer alan arkadaşlarla ve oyuncularla oynamaya ilişkin resimler çocuklar tarafından çizilmiştir. Oyunun eğlence verici olması, hareket, aktif katılım ve düşünme temelli olması bilişin bütüncül olarak uyarılmasına ve duygusal iyilik haline olanak sağlar (Tuğrul, 2005: 211). Bu çocukların oyun oynamaktan mutluluk duymasının nedenlerinden biri olabilir. Çocukların mutlu oldukları anları yansıttıkları resimleri incelendiğinde de, oyunun etkisi açıkça görülmektedir. Çocukların mutluluk duydukları ile ilgili çizdiği resimler Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi 31. Maddede vurgulanan çocukların oyun hakkı temelinde (BM ÇHS, 2011) değerlendirildiğinde, resimlerin oyun ve oyuncularla ilgili olması oldukça dikkate değer bir bulgudur. Fiziksel aktivitede bulunmayla ilgili çizilen resimlerde çocuklar arkadaşlarla ve oyuncularla oynama, lunapark ve park gibi oyun alanlarında oynama, tatile gitme, havuza girme, su kaydıraklarından kayma ve bir spor dalıyla ilgiliye ilişkin görsellerin yer aldığı resimler çizmiştir. Bu çalışmanın bir diğer bulgusu ise, çocukların sevdiği kişiyle veya sevdiği bir yerde vakit geçirme ve kutlama yapma etkinliklerinden duydukları mutluluklarını resimlerine daha çok yansıtmalarıdır.

Çalışmada doğa ile ilgili aktiviteler yapmaktan duyduğu mutluluğu resimlerine yansıtan yedi çocuk vardır. Bu çocuklar hayvanlarla vakit geçirme ve ağaç dikme ile ilgili mutluluklarına ilişkin çizimler yapmıştır. Benzer şekilde, Taşkın ve Şahin (2008)’in altı yaş grubu çocukların çevreyi algılama biçimleri ile ilgili çalışmalarında çocuklara resim çizdirme tekniğini kullanmışlardır. Çalışmalarında farklı sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların çevre algılarının farklı olduğunu ve çevreyi doğal alan olarak değil yaşamlarında var olmasını istedikleri materyaller, yaşamak istedikleri ev, bahçelerinde havuz vb. olarak değerlendirdiklerini saptamışlardır. Ancak, bu çalışmada çocukların doğa ile doğrudan ilgili ağaç ve hayvan resimleri çizmeleri yönünden farklılık göstermektedir.

Ayrıca, bu çalışmada fizyolojik gereksinimlere yönelik olarak yemek ve tatlı yeme ile ilgili mutluluğunu resimlerine yansıtan iki çocuk, prososyal davranışlardan insanlara yardım etme ile ilgili mutluluğunu resimlerine yansıtan bir çocuk vardır. Genel olarak Tablo 1 değerlendirildiğinde, çocukların sevdiği bir etkinliği, sevdiği bir kişiyle, rahat hissettikleri bir ortamda yapmaktan duydukları memnuniyeti yansıtan resimler çizdikleri söylenebilir.

Çocukların Üzüntü Duygu Durumunu Çizdikleri Resimlerine İlişkin Bulgular

Çocuklara üzüntü duygu durumu ile ilgili belirlenen “Beni Üzen Ne?” isimli öykü kitabı okunduktan sonra, “Üzüntü nedir, lütfen bana resmini çizer misin?” yönergesi ile çocuklardan üzüldükleri bir durum ile ilgili resim çizmeleri istenmiştir. Çocukların çizdiği resimlerde yer alan üzüntü öğeleri analiz edildiğinde; aile içi fiziksel- duygusal şiddet, oyuncaya ilişkin üzüntüler, yalnız kalma, sevilen ortam ve kişiden uzakta olma, herhangi bir şeyden korkunca üzülme, hapisane, şiddet araçları, hava olayları, ölüm, kaybolma, eşyasının izinsiz alınması, istediği bir şeyi alamama, yangın çıkması, düşmek, hırsızın eşya çalması, çiçeklerin solması, bisiklete binmek olmak üzere 12 kategoriye ulaşılmıştır. Tablo 2’de çocukların çizdiği resimlerde yer alan üzüntü öğelerine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2: Çocukların çizdiği resimlerde yer alan üzüntü öğeleri

	Üzüntü Öğeleri	Resim Kodları	Cinsiyet	Toplam f
Aile içi fiziksel şiddet- duygusal şiddet	Anne şiddeti	RÜ15, RÜ50, RÜ54 RÜ55, RÜ61	2E,3K	12
	Baba şiddeti	RÜ4, RÜ37, RÜ53	2E,1K	
	Kardeş (Abi/Abla) şiddeti	RÜ3, RÜ14, RÜ29 RÜ52	1E,3K	
Oyuncaya ilişkin üzüntüler	Kaybolması	RÜ42	1E	9
	Bozulması	RÜ33	1K	
	Kırılması	RÜ10, RÜ17, RÜ45 RÜ60	3E,1K	
	Başkasıyla paylaşılması	RÜ2, RÜ13, RÜ26	3E	
Yalnız kalma	Aile (anne, baba, kardeş, dede)	RÜ7, RÜ8, RÜ9 RÜ62	1E,3K	5
	Arkadaş	RÜ30	1E	

	Üzüntü Öğeleri	Resim Kodları	Cinsiyet	Toplam f
Sevilen ortam ve kişiden uzakta olma	Uzakta oturma	RÜ46, RÜ48	2K	4
	Arkadaş	RÜ64	1E	
	Mutlu ortamdan ayrılma	RÜ25	1E	
Herhangi bir şeyden korkunca üzülme	Ağaç	RÜ58	1K	3
	Karanlık	RÜ36	1E	
	Biri tarafından korkutulma	RÜ11	1E	
Hapishane		RÜ5, RÜ49, RÜ56	1E,2K	3
Şiddet araçları	Bomba	RÜ1	1E	2
	Silah	RÜ44	1E	
Hava Olayları	Soğuk hava	RÜ43	1E	2
	Güneş	RÜ32	1E	
Ölüm		RÜ20	1E	1
Kaybolma		RÜ31	1E	1
Eşyasının izinsiz alınması		RÜ34	1K	1
İstediği bir şeyi alamama		RÜ51	1K	1
Yangın çıkması		RÜ57	1E	1
Düşmek		RÜ38	1E	1
Hırsızın eşya çalması		RÜ39	1E	1
Çiçeklerin solması		RÜ41	1K	1
Bisiklete binmek		RÜ35	1K	1
Konu ile ilişkisi olmayan veya öyküden etkilenerek çizilen resimler		RÜ6, RÜ16, RÜ18, RÜ21, RÜ22, RÜ23, RÜ24, RÜ27, RÜ40, RÜ47, RÜ59, RÜ63	6E,6K	12

Üzüntü duygu durumu ile ilgili resim çalışmasına 29 kız ve 35 erkek olmak üzere toplam 64 çocuk katılmıştır. Tablo 2'de görüldüğü gibi aile-içi fiziksel-duygusal şiddetten dolayı yaşanan üzüntünün yansıdığı resimler yoğunluktadır (12 resim). Aile içi şiddet ile ilgili çizilen resimlerde anne şiddeti (2E,3K), baba şiddeti (2E,1K) ve kardeş(abla/abi) (1E,3K) şiddetinden dolayı duyulan üzüntü öğeleri bulunmaktadır. Kardeş kıskançlığı, anne baba geçimsizliği, boşanma sonucu parçalanmış aile, aileden birinin ölümü gibi çocuğu derinden etkileyen durumlar ve olaylar, çoğu zaman çocuk farkında olmadan resimlerine yansımaktadır (Davido, 2014: 170; Malchiodi, 2013: 272; Yavuzer, 2012: 108). Çocukların çizdiği resimlerden RÜ3 ve RÜ4 buna örnek olarak verilebilir:

Resim 6: Kardeş şiddeti [RÜ3: 5 yaş, Erkek]

Resim 6'da görüldüğü gibi şiddetle ilgili çizilen resimde abi ve kardeş figürü yer almaktadır. Çocuk "Abim beni attı ve atınca başım döndü düştüm" şeklinde resmini ifade etmiştir. Durumun yarattığı üzüntü, çocuğun yüz ifadesinde görülmektedir.

Resim 7: Baba şiddeti [RÜ4: 5 yaş, Erkek]

Resim 7'de aile şiddeti ile ilgili çizilen resimde anne, baba ve çocukların öğeleri görülmektedir. Çocuk "kardeşim şımardığı için babam onu dövdü, kardeşim üzüldü." şeklinde resmini ifade etmiştir. Resimde insan figürlerinde ve evin renginde kahverenginin kullanılması dikkat çekmektedir. Davido (2014: 36)'e göre resimlerinde kahverengi kullanan çocuklar aile içi ve sosyal çevresinde çatışma ve uyum sorunu yaşıyor olabilir.

Oyuncaklarla ilgili çizilen resimlerde kaybolması (1E), kırılması (3E,1K), bozulması (1K), başkasıyla paylaşılmasına (3E) ilişkin figürler olduğu (9 resim); şiddet araçları ile ilgili çizilen resimlerde ise bomba (1E) ve silah (1E) öğeleri olduğu görülmektedir. Yalnız kalma ile ilgili çizilen resimlerde ailenin (anne, baba, kardeş, dede) (1E,3K) ve arkadaşın (1E) yalnız bırakılmasına ilişkin öğelerin olduğu belirlenmiştir (5 resim).

Resim 8: Yalnız Kalma [RÜ8: 5 yaş, Kız]

Yalnız kalma ile ilgili çizilen Resim 8'de insan figürleri görülmektedir. Çizilen resimlerde kolların olmaması ve üzgün yüz ifadeleri dikkat çekmektedir. Çocuk "evde yalnız kalmak ve dedemin beniz yalnız bırakılmasına üzülüyorum" şeklinde resmini ifade etmiştir. Yavuzer'e (2012: 20) göre kolların güç ve kuvvetin simgesi olduğunu, çizilen resimde yer almamasının güvensizliği ve güçsüzlüğü yansıttığını belirtmiştir.

Herhangi bir şeyden korkunca üzüme ile ilgili çizilen resimlerde ağaç (1K), karanlık (1E), biri tarafından korkutulma (1E) öğeleri yer almaktadır (3 resim). Sevilen ortam ve kişiden uzakta kalma ile ilgili çizilen resimlerde uzakta oturma (2K), arkadaştan uzakta kalma (1E), mutlu ortamdan ayrılma (1E) ile ilgili görsel öğelerin olduğu görülmektedir (4 resim). Üç çocuk hapisane ile ilgili resim (1E, 2K) çizilmiştir. Ayrıca, kaybolma (1E), eşyasının izinsiz alınması (1K), istediği bir şeyi alamama (1K), yangın çıkması (1E), düşmek (1E), hırsızın eşya çalması (1E), soğuk hava (1E), çiçeklerin solması (1K), bisiklete binmek (1K), güneş (1E) ile ilgili birer resim vardır. Öyküden etkilenerek çizilen resimlerde kutup ayısı ve yavrusu (2E,1K), buzullar (2E), yiyecek bulamama (1K) figürleri olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada üzüntüyle ilgili yapılan resimlerde 12 çocuğun resmi anne-baba-kardeşin yaptığı fiziksel-duygusal şiddet dolayısıyla yaşanan üzüntüyü yansıtmaktadır. Yutal ve Artut (2008)'un 11-12 yaş grubu çocukların şiddeti algılama biçimlerinin resimlerine yansımalarını inceledikleri çalışmalarında da, çocukların çizdikleri resimlerine aile içi şiddete daha fazla yer verdiklerini saptamıştır. Araştırma bulguları bu yönüyle benzerlik göstermektedir. Aynı çalışmada resimlere

yansıyan şiddetin yönteminin daha çok fiziksel olduğu, şiddeti uygulayan kişilerin erkek, şiddete maruz kalanların ise kadın ve çocuklar olduğu da bulunmuştur. Bu araştırmada ise çocukların resimlerinde fiziksel şiddetin yanı sıra duygusal şiddet öğelerine de yer verdiği belirlenmiştir. Şiddeti uygulayan kişinin baba veya erkek kardeş olarak çizilmesi de dikkat çeken benzer araştırma bulgularındandır. Yutal ve Artut (2008)'ün ilköğretim dönemindeki çocuklarla yaptığı çalışma ile bu çalışmada okul öncesi dönemdeki çocuklarla yapılan çalışmanın benzer bulguları çocukların yaşa bağlı olarak şiddeti algılama biçimlerinin değişmediğini gösterebilir. Ancak resimlerine yansımaya da çocukların yaşa bağlı olarak şiddetin etkileri ile başa çıkma yetilerinin geliştiği bilinmektedir (Santrock, 2012: 246). Bu çalışmada çocukların "yalnız kalma" kategorisine ilişkin çizimlerinde aile üyeleri ile arkadaşın yoksunluğundan kaynaklanan bir yalnızlık durumu yansıtılmıştır. Fiziksel güç kullanmanın yanında yoksun bırakma da Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nun yaptığı şiddet tanımı içerisinde yer almaktadır. Buna göre bu kategori aile içi şiddet kategorisi ile birlikte değerlendirilebilir. Ancak, "yalnız kalma" kategorisinde sözü edilen şiddet salt duygusal şiddettir.

Bu çalışmada oyuncaklarının kaybolma, bozulma, kırılmasına duydukları üzüntü ile oyuncaklarını başkalarıyla paylaşma durumunda yaşadıkları üzüntülerini çizdikleri resimlerine yansıtan dokuz çocuk vardır. "Aile içi fiziksel-duygusal şiddet" kategorisinden sonra, "oyuncağa ilişkin üzüntüler" kategorisi üzüntü duygu durumu ile ilgili çizilen resimlerin sayıca çoğunu kapsamaya yönünden dikkat çekmektedir. Oyuncaklar, çocukların hayal gücü ve iletişim becerilerini ortaya çıkararak temsili araçlar olarak tanımlanmaktadır (Aksoy ve Çiftçi, 2015: 273). Erken çocukluk döneminde oyun ve oyuncaklar çocukların yaşamında önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, çocukların oyuncaklarının kaybolması, bozulması veya kırılması onu üzebilir. Yaşın artmasıyla birlikte çocukların çatışmaları oyuncaklardan kişilerarası ilişkilere doğru yönelir (Berk, 2013: 374). Dolayısıyla oyuncakların zarar görmesine yönelik üzüntü de yön değiştirebilir. Araştırmanın bu bulgusu erken çocukluk dönemindeki oyun materyallerinin çocuklar için önemini vurgulaması açısından önemlidir.

Tablo 2 'de yer alan sevilen ortam ve kişiden uzakta olma, herhangi bir şeyden korkunca üzülmeye, hapis hane, şiddet araçları, hava olayları, ölüm, kaybolma, eşyasının izinsiz alınması, istediği bir şeyi alamama, yangın çıkması, düşmek, hırsızın eşya çalması, çiçeklerin solması, bisiklete binmek kategorileri incelendiğinde çocukların resimlerinde, deneyimlerini ve iz bırakan yaşantılarını yansıttıkları düşünülebilir.

Çocukların Korku Duygu Durumunu Çizdikleri Resimlerine İlişkin Bulgular

Çocuklara korku duygu durumu ile ilgili belirlenen "Gürültü Korkusu" isimli öykü kitabı okunduktan sonra, "Korku nedir, lütfen bana resmini çizer misin?" yönergesi ile çocuklardan korktukları bir durum ile ilgili resim çizmeleri istenmiştir. Çocukların çizdiği resimlerde yer alan korku öğeleri analiz edildiğinde; olmayan varlıklar, hava olayları, hayvanlar, karanlık, trafik kazası, hırsız, anne-baba tutumları, ev, düşme, robot, burun kanaması, kaçırılma ve ölüm olmak üzere 13 kategoriye ulaşılmıştır. Tablo 3'de çocukların çizdiği resimlerde yer alan korku öğelerine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 3.Çocukların çizdiği resimlerde yer alan korku öğeleri

Korku Öğeleri	Resim Kodları	Cinsiyet	Toplam f
Olmayan varlıklar	Uzaylı	RK11	1E
	Dev	RK15, RK24	1E, 1K
	Hayalet	RK27, RK29, , RK48, RK61	3E, 1K
	Zombi	RK28, RK59	2E
	Canavar	RK1, RK6, RK13, RK18, RK52	4E, 1K
Hava olayları	Gök gürültüsü	RK7, RK12, RK21	3K
	Şimşek	RK23, RK32, RK36, RK40, RK43, RK50, RK60	4E, 3K
	Yağmur	RK46, RK47	2K
	Bulut	RK49	1K
	Güneş	RK25	1E
Hayvanlar	Dinozor	RK17	1E
	Köpek	RK42	1E
	Aslan	RK35, RK55	2K
	Yılan	RK30	1E
	Örümcek	RK26	1K

Korku Öğeleri	Resim Kodları	Cinsiyet	Toplam f
Karanlık	RK2, RK9, RK45, RK51	2E, 2K	4
Trafik kazası	RK14, RK34, RK37, RK56	2E, 1K	3
Hırsız	RK3, RK39, RK54	2E, 1K	3
Anne-baba tutumları	Anne RK19	1K	2
	Baba RK41	1K	
Ev	Çatı RK5,	1K	2
	Yüksek katlı bina RK33	1E	
Düşme	RK8, RK16, RK44	1E, 2K	2
Robot	RK38	1E	1
Burun kanaması	RK20	1K	1
Kaçırılma	RK57	1E	1
Ölüm	RK58	1K	1
Konu ile ilişkisi olmayan veya öyküden etkilenerek çizilen resimler	RK4, RK10, RK22, RK31, RK53	4E, 1K	5

Korku duygu durumu ile ilgili resim çalışmasına 27 kız ve 34 erkek olmak üzere toplam 61 çocuk katılmıştır. Tablo 3’de görüldüğü gibi “korktukları bir anı resmetmelerinin istendiği” resimlerde var olmayan varlıklardan dolayı yaşanan korku ile hava olaylarının yansıdığı resimler yoğunluktadır. Freud’a göre çizimlerin temelinde bilinçaltında yatan istek ve korkular yer almaktadır. Çocuklar bu duygularını sembolik olarak çeşitli öğelerle ifade edebilir (Yavuzer, 2012: 26). Var olmayan varlıklar ile ilgili çizilen resimlerde canavar (4E, 1K), uzaylı (1E), dev (1E, 1K), hayalet (3E, 1K), zombi (2E) figürleri olduğu görülmektedir. Buna göre, çocukların resimlerinde daha çok canavar ve hayalet korkusunu yansıtan öğeler vardır.

Resim 9: Canavar korkusu [RK13: 5 yaş, Erkek]

Canavar korkusuyla ilgili çizilen Resim 9’da anne-baba, kardeş figürleri görülmektedir. Çizilen figürlerde kolların çizilmemiş olması dikkat çekmektedir. Yavuzer (2016) ’e göre kolların resimde olmayışı güvensizliği dile getirmektedir. Kollar güç ve kuvvetin simgesi olduğu için, kolların çizilmemesi güç ve kuvvetin azlığını belirlemektedir.

Çocukların korkutucu bulduğu hava olayları ile ilgili çizdikleri resimlerde şimşek (4E, 3K), gök gürültüsü (3K), yağmur (2K), bulut (1K), güneş (1E) figürleri yer almaktadır (14 resim). Tablo 3’te de görüldüğü gibi bir çocuk korku ile ilgili çizdiği resimde bulut figürünü kullanıp bundan korktuğunu belirtmiştir. Çocukla resmi hakkında yapılan görüşme sonrasında, çocuk korku sebebini bulutları farklı şekillere benzetmesi olarak ifade etmiştir. Güneş figürünün çocuk resimlerinde yer alması ise canlılara değer katma ile bağlantılıdır. Güneş figürünün genellikle her çocuk resimlerinde kullanır (Davido, 2014: 48). Bu çalışmada korku ile ilgili resim çizimleri istendiğinde yalnızca bir çocuğun korku unsuru olarak güneş figürünü kullanması dikkat çekici bulunmuştur (1E). Korku öğesi olarak güneş çizen çocuğa yöneltilen sorular ışığında, çocuğun güneşten değil güneş ışınlarından korktuğu belirlenmiştir. Yağmur korkusuyla ilgili ise iki çocuk resim çizmiştir (2K). Yağmur figürü çocuk resimlerinde nadiren görülür. Çocuk resimlerinde yer alan yağmur figürleri depresif eğilimleri çağrıştırmalıdır. Ev, manzara ve çevre ile ilgili konularda ortaya çıkan yağmur her zaman üzüntü ve kederi yansıtmayabilir. Depresyonun varlığına işaret

ettiğinden dikkatli değerlendirilmelidir (Malchiodi, 2005: 173). Çizilen resimlerden sonra çocuklarla yapılan görüşmelerde, çocukların yağmurdan sonra gök gürültüsünün olacağı düşüncesiyle yağmur korkusunu resmettikleri belirlenmiştir.

Hayvanlarla ilgili çizilen resimlerde aslan (2K), köpek (1E), dinazor (1E), örümcek (1K), yılan (1E) figürleri yer almaktadır (6 resim). Davido (2014: 45) çocukların hayvan çizimlerinin kendilerini ve çevreleriyle olan ilişkilerini temsil ettiğini belirtmiştir. Dolayısıyla çocuklar bazen resimlerinde hayvan figürlerini kullanmayı tercih etmektedir. Evcil hayvan resimleri çevreye uyum sağlamayı; yırtıcı ve korkutucu hayvan (kurt, timsah, kaplan vb.) resimleri ise çekinilen baba imgesini temsil etmektedir. Konu edinilen hayvan ne olursa olsun, yırtıcılık teması, resmi yapan çocuğun endişe ve kaygılarını yansıtmaktadır (Davido, 2014: 47). Bu çalışmada çocuklar korktukları hayvanlar olarak aslan, örümcek, yılan ve köpek figürlerini kullanmışlardır. Korkuya ilişkin en çok kullandıkları hayvan figürü 'aslan'dır. Çocuklara yöneltilen sorular ışığında çocukların genellikle aslanın kükremesinden korktuğu, bir çocuğun ise aslanın yelesinden korktuğu belirlenmiştir.

Düşme korkusuyla ilgili çizilen resimlerde kay-kaydan düşme (1E), balkondan düşme (1K) ve yüksek bir yerden düşmeye (1K) ilişkin görsel öğeler bulunmaktadır (3 resim). Karanlık korkusuyla ilgili 4 (2E, 2K); hırsız korkusuyla ilgili 3 (2E, 1K); trafik kazasıyla ilgili 3 resim çizilmiştir (2E, 1K). Anne-baba sözlü/fiziksel şiddet korkusuyla ilgili çizilen figürlerden biri anne-baba tartışması (sözlü) diğeri ise annenin çocuğunu dövmesi (fiziksel) şiddet ile ilgili öğelerdir (2K).

Ev korkusuyla ilgili iki resim çizilmiştir. Çizilen figürlerden biri siyah çatılı ev (1K) diğeri ise yüksek katlı bir bina (1E)'dir. Ev figürü, çocuğun aile üyeleriyle ve sevdikleriyle birlikte kendini güvende hissettiği bir yeri yansıtmaktadır (Yavuzer, 2012: 68).

Resim 10: Siyah ev çatısı [RK5: 5 yaş, Kız]

Resim 10'da ağaç, çiçek, kelebek, kuşlar, güneş gibi mutluluğu ifade eden figürler kullanılmasına rağmen evin çatısının siyah renge boyandığı görülmektedir. Çocuğun yaşamında karşılaştığı bazı özel durumlar terapi ve tedavi gerektiren travmalara yol açmaktadır. Bir yakınının kaybı ile sonuçlanan trafik kazası gibi acı olaylar, deprem ve sel felaketi gibi doğal afetler sonrasında, çocuk yaşadığı korkuyu uzun süre üzerinden atlatamamakta ve bunu resimlerine yansıtmaktadır (Malchiodi, 2013: 206).

Resim 11: Araba çarpması [RK56: 5 yaş, Kız]

Resim 11'de korku ile ilgili olarak araba çarpmasına ilişkin görsel öğelerin yer aldığı görülmektedir. Arabanın çarptığı insanı yerde yatıyor olarak çizmesi dikkat çekmektedir. Okunan öyküden etkilenecek çizilen resimlerde ise ejderha (3E, 1K) ve fırtına (1E) öğeleri vardır.

Bu araştırmada çocukların resimlerinden en çok olmayan varlıklar ve hava olaylarından korktukları söylenebilir. Canavar ve hayalet korkusu, erken çocukluk dönemindeki çocukların yaygın korkularındandır. Bu tür korkuları yaşayan çocukların ailelerine çocuklarının odalarını onlarla birlikte araştırarak görünmeyen herhangi bir varlık olmadığı üzerine konuşmaları ve çocuklarını güvende hissettirmeleri önerilmektedir (Berk, 2013: 370). Hava olayları ile ilgili olarak, çocukların daha çok şimşek ve gök gürültüsünün sesinden korktukları belirlenmiştir. Araştırma bulgularında çocukların karanlıktan korktuklarını yansıttıkları resimleri de dikkat çekmektedir. Çocukların anlamlandıramadıkları, kaynağını bilmedikleri ve bilişsel olarak çözümlenemedikleri olaylarla ilgili korkması doğal ve beklenen bir durumdur. Çocukların duygularının farkında olması duygusal yeterlik için en temel koşullardan biri olarak görülür (Southam-Gerow, 2014:13). Bu durumun farkında olması çocuğun korkularıyla başa çıkma yetisini de geliştirebilir.

Araştırmanın bulgularına göre, hayvanlara ilişkin korkularını resimlerine yansıtan altı çocuk vardır. Resmi çizilen hayvanlar, aslan, köpek, dinazor, örümcek, yılan figürleridir. Erken çocukluk döneminin yaygın korkularından biri de hayvanlardır. Bu durum çocukların doğal yaşamda karşılaşabileceği köpek ve yılan gibi hayvanlarla olan olumsuz yaşantılarından kaynaklanabilir. Hayvanlardan korkan çocukların ailelerine, çocuklarını hayvanlara yaklaştırmaya zorlamamaları, yaklaşabiliyorsa nasıl davranması gerektiğini açıklamaları önerilmektedir (Berk, 2013: 370). Ayrıca, çocukların dinazor ve aslan gibi hayvanlardan korkmaları bazı çocuk kitaplarında yer alan bu hayvan karakterlerine atfedilen güçlü ve acımasız özelliklerinden de kaynaklanıyor olabilir. Hayvan karakterinin gerçeğe uygun bir şekilde anlatıldığı çocuk kitapları ile hayvanların daha sevimli, hoş ve yapıcı bir biçimde sunulduğu kitapların birlikte kullanılması çocuğun yaşam ile barışık olmasını sağlamaktadır (Uğurlu, 2013). Araştırmanın bu sonucu yetişkinlerin çocuklara sunduğu kitaplardaki hayvan karakterlerine atfedilen çeşitliliğin sağlanmasını vurgulaması açısından önemlidir.

Tablo 3'de yer alan trafik kazası, hırsız, anne-baba tutumları, ev, düşme, robot, burun kanaması, kaçırılma ve ölüm kategorileri incelendiğinde, çocukların çevresinde yaşanan olayları, çeşitli kanallardan duyduğu veya öğrendiği olumsuz yaşantıları ve kendi geçmiş yaşantılarını yansıttıkları düşünülebilir. Ölümün hem korku hem üzüntü duygusu durumunu yansıtan resimler içerisinde çizilmesi dikkat çekici bir bulgudur. RK58 ve RÜ20 kodlu resimlerden biri kız biri erkek çocuğa aittir. Farklı cinsiyetten iki çocuğun ölümü üzüntü ve korkuyu yansıttıkları resimlerinde çizmesi, aileden veya yakın çevreden birinin kaybının çocuklar üzerinde yarattığı etkiyi göstermesi açısından önemlidir.

Sonuç ve Öneriler

Çocukların mutluluk, üzüntü ve korku temel duygu durumlarına ilişkin yaşantılarını ya da duygularını resimleri aracılığıyla yansıtabildiği belirlenmiştir. "Mutluluk" duygu durumu ile ilgili resim çalışması 63 (25K, 38E) çocukla yapılmıştır. Çocukların mutlulukla ilgili fiziksel aktivitede bulunmaktan dolayı yaşadıkları mutluluğu yansıttıkları resimleri yoğunluktadır (19 resim). "Üzüntü" duygu durumu ile ilgili resim çalışması 64 (35E, 29K) çocukla yapılmıştır. Üzüntüyle ilgili yapılan resimlerde en çok fiziksel-duygusal şiddete ilişkin üzüntüyü yansıttıkları resimler yoğunluktadır (12 resim). "Korku" duygu durumu ile ilgili resim çalışması 61 (34E, 27K) çocukla yapılmıştır. "Korku" ile ilgili çizilen resimlerde var olmayan varlıklardan dolayı yaşanan korkuya ilişkin öğelerin yansıtıldığı resimler yoğunluktadır (15 resim). Buna göre, çocuklar çizdikleri resimlerde en çok fiziksel aktivitede bulunmaya ilişkin mutluluklarını, aile içi fiziksel-duygusal şiddete ilişkin üzüntülerini, olmayan varlıklara ilişkin korkularını yansıtmıştır. Buna göre, çocukların kendi duygu durumlarının farkında olduğu ve yaşadığı duygusal deneyimleri resimlerine yansıtabildiği saptanmıştır.

Mutluluk, üzüntü, korku ve öfke olmak üzere dört temel duygu durumundan öfkeye zaman sınırlılığı yönünden bu çalışmada yer verilememiştir. Araştırmacılara çocukların öfke duygusunu nasıl anlamlandırdıkları ve öfke ile nasıl baş ettiklerini görsel yöntemleri kullanarak çalışmaları önerilebilir. Duyguların tanınması, anlamlandırılması, ifade edilmesi gibi konularda aileler ve eğitimcilerle çalışılabilir. Kişilerarası iletişimde duyguların ifade edilmesine ilişkin derinlemesine görüşmeler yapılabilir. Bu çalışmada resim çizme esnasında birbirine yakın konumda bulunan çocukların birbirlerine bakıp çizdikleri resimden etkilendikleri tespit edilmiştir. Benzer çalışmalarda aynı ortamda birkaç çocukla ya da çocuklarla bireysel olarak çalışılabilir. Çocukla çalışan uzmanlar, çocukların çizdiği resimleri çocuk hakkında yardımcı bir bilgi kaynağı olarak değerlendirebilir.

Kaynakça

- Aksoy, A. B. & Dere Çiftçi, H. (2015). Oyun Alanı Materyal ve Oyuncaklar. İçinde Okul Öncesi Eğitimde Oyun. (Ed. Ayşe Aksoy). s.255-280. Ankara: Hedef.
- Artut, K. (2004). *Okul Öncesinde Resim Eğitimi*. Ankara: Anı
- Bahçıvan-Saydam, R. (2004). Çocuk çizimlerinin klinik değerlendirmedeki yeri. *Yansıtma Psikopatoloji Ve Projektif Testler Dergisi*, 1(2),s.111-124.
- Bedir Erişti, S. D. (2016). *Görsel Araştırma Yöntemleri Teori, Uygulama ve Örnek*. Ankara: Pegem.
- Berg, B.L. (2001). *Qualitative research methods for the social sciences* (Fourth edition). Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Berk, L. E. (2013). *Bebekler ve Çocuklar: Doğum Öncesinden Orta Çocukluğa*. (Çev. Ed. Nesrin Işıkoğlu Erdoğan). Ankara: Nobel.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Kitabı (2011). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Burns, R. C., & Kaufman, S. H. (2013). *Action, Styles, And Symbols In Kinetic Family Drawings Kfd*. Routledge.
- Creswell, J. W. (2015). *Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları Araştırma Deseni*. (Çev. Ed. Selçuk Beşir Demir). Ankara: Eğiten Kitap.
- Davidov, R. (2014): *Çocuğunuzu Resimlerinden Keşfedin*. İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık

- Glesne, C. (2013). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (Çev. Ed. Ali Ersoy-Pelin Yalçınoğlu). Ankara: Anı.
- Halmatov, S. (2015). *Çocuk Resimleri Analizi ve Psikolojik Resim Testleri*. Ankara: Pegem.
- Malchiodi, C. (2005). *Çocukların Resimlerini Anlamak*. (Çev. Tülin Yurtbay). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal araştırma yöntemleri (I.-II. Cilt)*. (S. Özge, Çev.). Ankara: Yayınodası.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (Çev. Mesut Bütün-Selçuk Beşir Demir). Ankara: Pegem.
- Santrock, J. W. Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi. (Çev. Ed. Galip Yüksel). Ankara: Nobel.
- Southam-Gerow, M.A. (2014). *Çocuklarda ve Ergenlerde Duygusal Düzenleme: Uygulayıcının Rehberi*. (Çev. Ed. Muzaffer Şahin-Çev. Murat Artıran). Ankara: Nobel.
- Smith-Shank, D. (2016). *Görsel ve sosyal göstergebilim araştırma stratejileri*. İçinde Görsel araştırma yöntemleri teori, uygulama ve örnek. (Ed. Suzan Duygu Bedir Erişti). Ankara: Pegem.
- Taşkın, Ö. & Şahin, B. (2008). Çevre Kavramı ve 6 Yaş Okul Öncesi Çocuklar. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), s.1-12.
- Tuğrul, B. (2015). *Oyunun Gücü*. İçinde Okul Öncesi Eğitimde Oyun. (Ed. Ayşe Aksoy). s.209-230. Ankara: Hedef.
- Uğurlu, S. B. (2013). Resimli çocuk kitaplarında hayvan karakter kullanımı. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(4) s. 1381-1393.
- Yavuzer, H. (2012). *Resimleriyle Çocuk, Resimleriyle Çocuğu Tanıma*. İstanbul: Remzi.
- Yurtal, F. & Artut, K. (2008). Çocukların şiddeti algılama biçimlerinin çizdikleri resimlerine yansımaları. *Çocuk Ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15(3), s.149-155.

Çocuklara Okunan Kitapların Kaynakçası

- Avcı Çakman, K. (2010). *Çiftçi Köstebek'in Kırmızı Traktörü*. Ankara:Ya-Pa.
- Howarth, H. (2013). *Beni Üzen Ne?*. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.
- Cabrera, A. (2013). *Gürültü Korkusu*. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.

Summary

Drawing a picture is an activity that simplifies and varies the communication between children and adults (Halmatov, 2015:7). In addition, it is a way to express emotions and views. Children start to draw pictures once they are provided with opportunities and gain writing skills (Artut, 2004:24; Davido,2014:4). Emotions and anxieties in children can be observed in their drawings (Halmatov, 2015:8). The pre-schematic stage starts in the period of four to six years. At this stage, children are able to recognize and understand connections and classifications between spatial terms (Davido, 2014:23; Halmatov, 2015:17; Malchiodi, 2013:121). Children at the age of five-seven, who are able to express themselves easily, were therefore selected as the participants of the study. This study examined the forms of expressing basic emotional states (happiness, sadness, fear) of children between the age of five and six through their drawings. This study was designed as a phenomenological design, a qualitative model. The phenomenon at the focal point of the phenomenology can be an emotion (Patton, 2014: 105). According to this, the phenomena of this study were some basic emotional states: happiness, sadness and fear. The study group was 66 children, aged between five and six years, of whom 30 were girls and 36 were boys. They were receiving their education in a kindergarten in the district of Keçiören, Ankara, Turkey during the 2016–2017 academic year. In this study, three different storybooks reflecting the feelings of happiness, sadness and fear were used. Opinions of three child development and education experts were consulted to select these story books. Three experts investigated the books according to their content and eligibility determination for the children. A storybook was selected once, at least, two experts agreed upon it. The books used were: "Farmer Mole's Red Tractor (Çiftçi Köstebek'in Kırmızı Traktörü)" for happiness emotion, "What upset me? (Beni Üzen Ne?)" for sadness emotion, "Fear of noise (Gürültü korkusu)" for fear emotion. Because of the time limitation, the "anger" emotion was not included in this study. Storybooks were read in two and six age groups at two weeks intervals. Before the children were asked to draw a picture of their emotional state, the storybooks were read. After reading storybooks, some questions about the topic of books were posed to children. Following a discussion on the emotion reflected in the storybook, the children were asked to draw a picture. In the meantime, children were informed about the research process, underlining that they can quit from the study anytime they want. Therefore, pictures and crayons were furnished to children. Instruction was provided for each emotion statement "What is happiness/sadness/fear? Please, draw it for me." After drawing pictures, one-to-one interviews were conducted with each children. Visual materials and semi-structured interview forms were used as qualitative data collection methods. Two different forms of data, visual and text, were obtained in the study. While visual data were analyzed by semeiology; texts were analyzed through content analysis. Analyzing the drawings about happiness indicated ten categories: physical activities, spending time in a place that he or she like, celebrating, activities in nature, drawing cartoon-fairy-tale characters, eating food-dessert, helping people, doodling, drawing himself or herself and drawing the numbers. Analysing the drawings about sadness revealed twelve categories: domestic physical-emotional violence, sadness about the toy, being alone, and being away from the loved environment or person, grieving for fear of anything, prison, violent means, weather events, death, disappearance, unauthorized possession of goods, not getting anything he or she wants, fire, falling, thief stealing, flowers fading, riding bike. Analysing the drawings about fear indicated thirteen categories: non-existing creatures, weather events, animals,

darkness, traffic accident, burglars, parental attitudes, home, fall, robot, nosebleed, abduction and death. It was also remarkable that drawing death was present in both "sadness" and "fear". PictureFear58 and PictureSadness20 belong to a girl and a boy. Drawing death about sadness and fear emotion states by both genders stood as an important result, which underlines the effect of losing one of the families on children. The study was also concluded that children can express their experiences or feelings about happiness, sadness and fear on basic emotions through their drawings. Also, the children mostly reflected their happiness regarding physical activity, sadness regarding family attitudes, and fear of non-existing creatures. In the students' drawings and interviews conducted, the drawings of the children who were thought to be affected by the topic of the story, characters, and images in the books were not considered.